

February 2, 1981
**Report by Capt. Cheneshev from Bulgarian
International Relations Section on the Situation in
Poland**

Citation:

"Report by Capt. Cheneshev from Bulgarian International Relations Section on the Situation in Poland", February 2, 1981, Wilson Center Digital Archive, Archive of the Ministry of the Interior, Sofia, Fond 1, Record 12, File 355. Obtained by the Bulgarian Cold War Research Group.

<https://wilson-center-digital-archive.dvincitest.com/document/110750>

Credits:

This document was made possible with support from Leon Levy Foundation

Original Language:

Bulgarian

Contents:

Original Scan

СЕКРЕТНО!

Министерство за вътрешните работи
 ЦЕНТЪР ЗА ИНФ. СЪБИТИЕ
 Рег. № 100-52 Екз. № 1
03.02 1981 г.
 СОФИЯ

ДО
 МИНИСТЪРА НА
 ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ
 ГЕН.-ПОЛК. Д. СТОЯНОВ

РАПОРТ

от К-н Янчо Събев Ченешев, инспектор
 в отдел "Международни връзки" при
 ЦИОУ - МВР

ДРУГАРЮ МИНИСТЪР,

Съгласно Ваша заповед К-44/06.01.1981 г. бях командирован за срок от 15 дни в ПНР. В изпълнение на задачите, залегнали в предварително разработения план по време на престоя ми в ПНР, в градовете Варшава, Торун, Олштин и Лидзбарк - Вармински, проведох редица срещи с полски граждани, целта на които беше да се придобият непосредствени впечатления за обществено-политическия климат, за насоките на деструктивната дейност на антисоциалистическите елементи.

Обстановката в Полша е сложна, сложността идва не толкова от икономическите трудности и тяхното негативно отражение върху пазара, колкото от дестабилизиращите действия

220
 27.04.81. *[Signature]*

на различните ръководства на "Солидарност". На този етап тази организация все още не е структурно изградена. Провеждат се събрания на низово ниво, на които се избират първични комитети, за техни членове се издигат хора доказали своята активност с дела. Един от лозунгите на "Солидарност" е "да изберем не онези, които добре говорят, а тези, които добре работят". Съществува мнение, че ще се появят търкания между Националната помирителна комисия на "Солидарност" със седалище Гданск и областния комитет във Варшава, защото последният предявява претенции центъра на "независимите профсъюзи да бъде пренесен в столицата, с което Лех Валенса и неговите сподвижници няма да се съгласят понеже те се считат за основатели на това движение.

Моето пребиваване в Полша съвпадна с провежданата от "Солидарност" кампания за оказване на натиск върху правителството за въвеждане на 5-дневна работна седмица. Съгласно подписаните в Гданск и Ястшембе споразумения, в средата на м. декември 1980 г. правителството е представило програма за постепенно преминаване на 5-дневна работна седмица, която трябва да бъде реализирана в продължение на 2-3 години, така че в края на 1983 г. всички отрасли на държавния сектор да преминат на 40-часова работна седмица. Изхождайки от обективно съществуващите трудности, в икономиката на страната правителството предлага всяка втора събота, през 1981 г., да бъде свободна, или да се работи по 8.30 часа вънедно при 5-дневна работна седмица. Тези предложения не влизат в разрез с посочените вече споразумения. Що се отнася до поетите от пра-

вителиството задължения, в гр. Яштишембе, за въвеждане на 5-дневна работна седмица за миньорите, то се реализира. Без да се съобразява с поетите по-рано задължения ръководството на "Солидарност" разгърна широка кампания сред работническата класа да не се явява на работа в съботните дни на 10 и 24 януари т.г. обявени от правителството за работни. По улиците на Варшава, в трамваите и автобусите бяха разлепени листовки, в които ръководството на "Солидарност" район Мазовше, обвиняваше правителството в неизпълнение на поетите от него задължения, даже се появиха и плакати със следното съдържание, "искаме да бъдат освободени всички затворници осъдени за политически убеждения".

В разговорите, които съм имал с моите полски събеседници, пролича, че те добре разбират трудното икономическо положение, в което се намира страната и споделят предложението на правителството да се работи всяка втора събота, но одобряват и домогванията на "Солидарност", защото тя била единствената сила в Полша способна да защити работническите интереси. Осъзнават икономическата разруха, към която води страната "Солидарност", но не се ли постъпвало твърдо и последователно с правителството, то нямало да изпълни поетите задължения, така както е станало след събитията през 1956 г., 1970 г. и 1976 г. Достатъчно са били лъгани и събитията от август 1980 г. показали, че работниците са сила и никой не можел да постъпва с тях както си иска и трябвало да държат за реализиране на своите искания. Една голяма част от хората е убедена, че в момента в Полша се извършва истинско обновление, начело на което стои "Солидарност".

Влиянието на "Солидарност" е най-голямо предимно сред по-младото поколение на работническата класа, което е убедено, че промените, които стават в страната се дължат единствено на настойчивата дейност на "Солидарност". Всред една част от обществеността настъпва, макар и бавен, процес на отрезняване след всичко, което се е случило през лятото на 1980 г. Бил съм свидетел, когато хора, на средна възраст, са се обръщали към по-младите с думите "не стига ли на "Солидарност", че от август никой не работи, а отгоре на това искате и свободни съботи, за да се оправим трябва да работим и неделите", "Какво очаквате от тези техници Валенса и Буяк, те не могат да водят свястен разговор с правителството, а само се перчат" или "какво толкова вярвате на тези от "Солидарност", ще видите след някои и друг месец ще започнат като предишните (става въпрос за ръководителите на старите профсъюзи) да ръкопляскат". Общото мнение на хората е, че Валенса, Буяк, Валентинович и другите членове от ръководството на "Солидарност", са посредствени хора, но имат много добри съветници, професори, доценти, икономисти, прависти, философи и социолози, които фактически водят разговорите с правителствените комисии.

В разговорите с хора, стоящи на здрави партийни позиции, когато се поставяше въпроса добре ще се стачкува, няма да се работи, няма да има стоки на пазара и в края на краищата ще се стигне до безизходица, в много случаи отговора беше, че това е интимната мисъл на хората от КОР, загнездили се в ръководството на "Солидарност", да създадат впечатление сред обществеността, че правителството е некадърно да изведе

страната от икономическата криза, до която самото то я докарало и затова то трябва да отстъпи място на нови хора, които са в състояние да стабилизират положението в страната и да я поведат напред.

Много хора не виждат антисоциалистическия характер на дейността на "Солидарност", присъствието на членове на КОР се смята за естествено понеже те са създатели на тези профсъюзи. Исказват се мнения, че членовете на КОР са хора, които винаги са се борили за правата на работниците при това Яцек Курон е бил член на ПОРП. Между църквата и КОР не е имало разногласия, разпространената от средствата за информация декларация на епископите се смята за измислица, понеже въпросния епископ е изказал само личното си мнение по някои въпроси.

Активистите на "Солидарност" постоянно "изкарват на яве все нови и нови факти на корупция" допуснати от стопански и партийни ръководители. Сред населението се разпространяват слухове за незаконни строежи на луксозни вили, за присвояване на крупни суми при сключване на сделки със западни фирми. "Солидарност" поставя ултиматоми тези "провинили се ръководители да бъдат освободени или в противен случай ще обявят стачка". В гр. Олштин особено остра беше акцията срещу I секретар на воеводския комитет на ПОРП. Въпреки че той си подаде оставката местното ръководство на "Солидарност" организира на 15 януари т.г. стачка в големите промишлени предприятия. Разговарян с Богдан Дидко журналист в местния вестник, който по време на стачката е бил допуснат да

взема интервюта със стачкуващите. В повечето случаи работниците не са знаели за какво стачкуват, "Солидарност" им е казала и те изпълнявали. Онези от работниците, които не са искали да стачкуват са били принудени да напуснат работните си места по време на стачката. Върху колебаещите се е бил оказан натиск, за да се присъединят към стачкуващите.

На 10 януари, събота, 1,5 млн. от работници не се явиха на работа и пренесоха работния си ден на 31 януари, който е обявен за неработен от правителството. Имах възможност да разговарям с някои от тези хора. Те даваха винаги едно и също обяснение - "не искаме да влизаме в очите на "Солидарност", но не искаме да сме и против правителството", ако "Солидарност" наложи своето становище за всички съботи да бъдат свободни на 31 януари да работим, ако победи правителството, тогава ще се явим на работа".

След като станаха известни резултатите от съботния ден "Солидарност" засили натиска си върху правителството обвинявайки го в допускане на репресии срещу работниците, които не са се явили на работа. Във Варшава бяха разпространени листовки със следното съдържание "не на репресиите - да на преговорите", "Солидарност" протестира срещу репресиите - забравихте ли споразумението от Гданск". Освен това работниците от градския транспорт проведоха предупредителна стачка на 16 януари като от 10 до 12 часа беше спряно движението на трамваите и автобусите. Тази постъпка на "Солидарност" се посрещна с неодобрение от страна на населението и на другия ден по трамваите и автобусите бяха разлепени листовки, в които ръководството на "Солидарност" се извиняваше за това, че

е принудило гражданите да мръзнат по спирките, но вината била в правителството, което репресирало неявилите се на работа на 10 януари работници.

Ръководството на "Солидарност" полага големи усилия за да получи достъп до средствата за масова информация, за собствен печатен орган и за премахване на цензурата, като обвинява правителството, че и в тази област не е изпълнило поетите задължения. Сретат се хора, сред интелегентските среди, които смятат това искане за правилно, смятат, че след като е настъпил процес на демократизиране на обществения живот, обществото трябва да бъде информирано не само за становището на правителството, но и за това на "Солидарност". В някои вестници като "Жиче Варшава", "Куриер полски" се публикуват статии, в които авторите макар и не открито прокарват някои антисоциалистически схващания. Особено много дискусии предизвика статията на председателя на Съюза на полските журналисти "Братковски публикувана във в. "Жиче Варшави", в която той позовавайки се на полските традиции застъпва становището, че в партията не само трябва да бъдат приемани, но и толерирани вярващите, освен това той застъпва и становището, че най-правилния път на развитие на полското селско стопанство е частния сектор. Около тази статия се разгоря полемика, като достоен отговор бе даден в Трибфна людо, където в статията "Аз съм против" Владислав Лоранц между другото казва, че ПОРП не е клуб на свободно мислещи интелектуалци, а боеви авангард на работническата класа и членуващите в нея не могат да имат друг мироглед освен марксистко-ленинския.

По въпроса за селското стопанство посочва, че не дребностоковото земеделие, а уедреното поставеното на промишлена основа, ползващо всички достижения на съвременната наука селско стопанство може да осигури изхранването на Полша.

В програмите на радиото и телевизията особено много се говори за допуснатите слабости в икономиката по време на Едвард Герек. В телевизията се предава цикъл от интервюта с проф. Чеслав Бобровски – икономист ученик на известния полски икономист проф. Ланг, Когато го представяше на зрителите водещият спомена, че проф. Бобровски преди войната е бил съпредседател на съветско-полско търговско дружество, през 1968 г. емигрирал и сега е съветник по икономическите въпрос към ООН. В лекциите си проф. Бобровски прави анализ на полската икономика от създаване на Народна Полша до 1980 година. Разглеждайки последното десетилетие той заяви, че до 1973 г. икономиката на страната се е развивало по възходяща линия, но Едвард Герек е забравил думите на Сталин, че е най-опасно, когато човек започва да се опиянява от постигнатите успехи и издига лозунга "да построим втора Полша" използва възможността да получава инвестиции от Запада без да се взема под внимание обстоятелството, че това е началото на кризата на Запад. Проф. Бобровски определи това като политическо късогледство. От година на година Полша е затъвала в дългове към Запада и въпреки това е сключвала нови заеми, което не е можело да не доведе до кризата, в която се намерила страната през лятото на 1980 г.

Наред с икономическите проблеми широко се дискутира и състоянието на полската култура, през изтеклото десетилетие, обобщено се определя тя като дирижирана, режисирана, без

да се дава свобода на творците да разгърнат своите сили. През това време е давано път на неталантливи хора, но създаващи произведения възпяващи успехите. Като илюстрация на тази теза в телевизионния театър беше показана пиесата "Паметник" от естонския писател Енн Ветемаа. Съдържанието на пиесата е обявен конкурс за паметник на жертвите на фашизма, участвуват 2 млади скулптори, единият талантлив възпитаник на естонската художествена академия, другият на московската, тесногръд в своите пластични схващания. След редица мерзости московският възпитаник успява да очерни своя съперник и спечелва конкурса. Представящият пиесата каза, че в пиесата става дума само за скулптори, но това в пълна сила важеше през 70-десетте години за творците от всички области.

Моето пребиваване в Полша съвпадна с честване годишнините от освобождението на редица градове (Варшава, Краков, Лодз и др.) от съветската армия по телевизията това събитие беше широко отразено, предава се съветския многосериен филм "Великата отечествена".

През последните месеци в студентските и други клубове се представят кабаретни програми с антисоциалистическа насоченост. Авторите на тези писания поставят дата на тяхното написване например 1976, 77, 78 г., с което искат да покажат, че някои нередности те са виждали още тогава, писали са за тях, но не им е позволено официално да изкажат своето становище.

За отбелязване е, че от началото на събитията се е засилил потока на посещение на страната от страна на хора, които са емигрирали от Полша предимно сред 1968 г., в САЩ,

Франция и Канада. С много от тях се вземат интервюта от радиото, телевизията, вестниците и списанията. Не по моя инициатива имах среща и с някои от колегите, от органите по проблемите на оперативната обстановка в страната избягваха да говорят, подчертаваха, че е много тежко, но ще се оправят, оценяваха като правилна възприетата от ЦК на партията линия за разрешаване на кризата с политически средства. Изказах мнението "през декември 1970 г. като стреляхме какво спечелихме, нали пак се вдигнаха работниците, това показва, че трябва да се търси друг подход към тях".

От началото на кризата авторитетът на църквата е пораснал, призивите и към работниците да не стачкуват, да работят се оценяват като правилни, в нейно лице се вижда института, който обединява народа. За така заетото от църквата становище правителството вече е направило много отстъпки. В разговор с бивш мой асистент, ревностен католик, той ми заяви, "гледа ли откриването на паметника в Гданск – за мен това беше най-щастливият миг в живота, да видя как тези високи партийни функционери Яблонски и Фишбах се обръщат към народа не от партийната трибуна, а от олтара построен пред паметника". През януари пуснаха по екраните на кината пълнометражен цветен филм за посещението на папа Йоан-Павел II в Полша. Филмът е подготвен от полската кинематография по поръчка на американска фирма. Посещението на филма е голямо. Коментариите за посещението на Лек Валенса в Рим бяха, че той е получил благословия от папата за всичко, което е извършено досега от "Солидарност". Упорито се равпространява слуха, че в разговорите си с италианските профсъюзни централи

са стигнали до становището да се създаде международна профсъзна федерация "Солидарност". Като се прави коментар, че това ще издигне още повече авторитета на "Солидарност" и правителството няма да може, на един по-късен етап да разтурри този профсъюз.

Доста дискусии предизвика филма на Анджей Вайда "Работници-80" създаден по документални снимки от събитията в Гданската корабостроителница. Различните комитети на "Солидарност" настояват филма да бъде пуснат свободно по екраните. Комитетът на "Солидарност" на филмовите дейци и работниците от кинематографията разпространиха листовки с настояване "Работници-80" да бъде показан на работническата класа. В някои градове филма е бил прожектиран, комитетите на "Солидарност" са откупували салоните и са пускали гражданите без пари. Хора, които са гледали филма са ми казвали "какви работници са показани там, през цялото време дават Лех Валенса как преговаря с Ягелски, даже е противно да се гледа как се перчи и размахва голямата химикалка".

Анджей Вайда имаше пресконференция, показана и по телевизията, на която обяви, че започва снимането на филма "Човека от желязо", в който ще покаже живота на работническата класа през 70-десетте години като използва много кадри от "Работници-80". Както предишния му филм "Човека от мрамор" се очаква и новият филм да бъде с антисоциалистическа тематика. Отрицателно влияние върху хората оказва, това че известни творци като Анджей Вайда, Даниел Олбрихски, Кшиштоф Пандерецки и др. са привърженици на "Солидарност", което се

използва от определени кръгове за правене на извода, че в болшинството си интелигенцията е на страната на "Солидарност".

Външни белези на напрежение сред хората не се забелязват, хората са малко уморени от всичко, което става в страната, в много случаи съм чувал да се питат кога най-после ще свърши всичко това. В магазините снабдяването е слабо, когато се появи стока веднага стават огромни опашки, хората чакат без да коментират. Направи ми впечатление, че сега хората са притворени, не коментират много това, което става в страната. По време на декемврийските събития през 1970 г. също бях в Полша – тогава всеки оживено коментираше новото, което се извършва в страната. Сега казват, че когато дойде на власт Гомулка ръкопляскахме, когато го смени Герек, също, затова сега не коментираме, ще видим какво ще стане. Всред населението упорито се разпространяват слухове, че в горите около големите градове е пълно със съветски войски. Даже в Торун един от мойти бивши състуденти ми разказа как един ден, когато на Запад най-много се е шумало за предстояща съветска намеса, над града се появили 4 съветски хеликоптера и веднага се е създадала паника сред населението всички говорели, че "съветската инвазия е започнала от Торун".

На 13 януари бяхме поканени със съпругата ми на вечеря от Анна и Станислав Раб дъщеря иззет на Станислав Каня. По време на вечерята разговора се водеше около новооткритото нефтено находище. Разговарях с др. Каня той се интересува как е в България, как се коментират събитията в Полша.

13

Освен това се срещнах и с др. Ян Шидлак който също се интересуваше от това как се коментират в България събитията в Полша. Др. Шидлак каза, че в България винаги е спокойно, защото ръководителите съумяват навреме да реагират на всички проблеми.

Отношението на всички мои събеседници към българите беше добро, това аз обяснявам с факта, че всички са информирани какво становище е взето у нас по това, което става в Полша.

Отп. в 4 екз.

№ 1 - др. министър

№ 2 - ВГУ

№ 3 - VI у-ние-ДС

№ 4 - КД

Изп.: Ченешев

Нап.: Евтимова-230

02.02.1981 г.

Капитан:

